

# דיאקציונית, צמאת שלטון ושחרת מלחמה

בעבודת הנמלים שנועדה להביא לו פירסום בינלאומי. היה זה ספרו הגשר על הים התיכון, שהוגש לסורבון כעבודת מחקר לקבלת תואר דוקטור למדעי המדינה.

הספר תיאר בפרוטרוט ובכשרון את מיבצע סיני-סואץ, מן הרגע בו נולד הרעיון ועד להריסת החלומות שתלו בו ישראל והצרפתים. הגיבור הגדול של היצירה: שמעון פרס. חלק שני, כולו מורכב מרשימת המקורות מהם שאב המחבר את האינפורמציה לכתובת יצירתו. רשימה זו מספרת מה שאין הסיפור מגלה: כי חלק הארי של החומר ניתן לו עלידי האנשים הכפופים לשמעון פרס, שזוהו שם תוך גילוי סודות כמוסיים. ממילא הביעה היצירה את דעותיו הבטחוניסטיות של סגן שר הבטחון, אדריכל הגשר על הים התיכון, בין ישראל וצרפת.

גם ספרו השני, ציד המדענים הגרמניים, שפרקיו פורסמו תחילה בהארץ, הינו עבודת מחקר, השואבת חומר רב מתיקי מערכת הבטחון הישראלית. צירופו של ד"ר ברזוהר למערכת הארץ בא לתת חינוך אקדמי למחנה הבטחוניסטי שם, ואילו עיסוק צדדי שנטל על עצמו מדגיש את שייכותו למחנה הבטחוניסטי שמחוץ להארץ. כי מזה מספר שבועות, מאז יצא ישעיהו בן-פורת לחופשה, ממלא ברזוהר את מקומו בתוכנית הפרשנות השבועית שלו בגלי צה"ל. קודמו של בן-פורת בתפקיד זה היה אלקנה גלי.

את המעגל הזה משלימות השמועות הרווחות בתוככי מערכת הארץ, כי אחרי שיואל מרכוס עבר מדבר, מתנהל משאומתן עם כתב דבר בלונדון, שיעבור אף הוא להארץ. שם הכתב: חגי אשר, האיש שכתב, על פי הזמנת בן-גוריון, את הספר הנועד על הפרשה.

★ ★ ★

## עז עריקתו שר דיין

**אשף המזכיר של קבוצה זו הוא אברהם שחייצר.** מי שאינו מכיר את מערכת הארץ עלול לשאול: מה לעורך הכלכלי ולניהול מסע-הצלבת הבטחוניסטי? אך אצל גרשום שוקן הכלכלה היא מניע ראשון-במעלה, ועל כן מעמדו של שחייצר בהנהלת המערכת הוא מן הקובעים ביותר.

למעמד זה הביא ציוד אידיאולוגי מגחן: בילדותו בהונגריה למד שחייצר בחדר דתי. עם עלות הקומוניסטים לשלטון, הפך קומוניסט פעיל. בחור-הישיבה גזז את פאותיו אך המשיך להיות אדוק — רק התורה השתנתה. עם פרוץ מלחמת העצמאות בארץ-ישראל חלה תפנית נוספת — קיצונית לא פחות. הוא עזב את הונגריה ואת השליחות הקומוניסטית, עלה ארצה וגוייס יחד עם אחיו לשורות ההגנה. השניים נשלחו לגוש עציון, שם נפל האח בקרב ואילו אברהם שחייצר נישבה בידי הלגיון הערבי, יחד עם שרידי המגינים של הגוש.

כאשר השתחרר מן השבי הירדני, התחזקה והתעמקה ידידותו עם איש-הארץ ברוך בר, אף הוא יליד הונגריה, שהיה אז עורך הכלכלי של היומון. בהשפעתו בחר בהשאלה כלכלית, הלך ללמוד באוניברסיטת ירושלים ולאחר מכן בבית-הספר הלוונדוני לכלכלה — אותה מיכללה מפורסמת בה למד לפניו גם גרשום שוקן. אולם שחייצר הגיע רחוק יותר מן האיש שנועד להיות עורכו: הוא קיבל שם תואר דוקטור, החסר לשוקן.

בהשפעתו של בר התקבל, לפני שמונה שנים, הדוקטור הצעיר והמבריק לעבוד במדור הכלכלי של העתון, כמומחה לענייני חקלאות. כאשר נפטר "מצפון הארץ" הדגול ד"ר משה קרו, תפס ד"ר ולטר גרוס את מקומו ככותב מאמרים ראשיים. במקום גרוס נכנס להנהלת המערכת העורך הכלכלי ברוך בר — ונפתחה התחרות על תפקיד העורך הכלכלי המועמד דים: הכתב הכלכלי החתיק רפאל בן-שושן, והכתב הצעיר אברהם שחייצר. הצעיר ניצח ובתוקף תפקידו התמנה חבר הנהלת המערכת, שם ניתנה לו אפשרות להשתתף בעיצוב דמות העתון לא רק בעניינים כלכליים, כי אם גם פוליטיים מובהקים. בינתיים עזב גם בר את הארץ, ובמערך הכוחות שנתרו עליו עוד יותר מישקלו של שחייצר.

אם שבתו טבת נחשב במערכת הארץ כידו המיוחדת של שמעון פרס, הרי שחייצר נחשב כמקורב ביותר למשה דיין, אם הוקיע טבת את שמעון פרס, כאשר ניראה שזה בגז



## גרשום שוקן (ליד תמונת אביו)

המחר — חזרה לאתמול

ורובינשטיין, מרצה למישפטים באוניברסיטת תל-אביב, שהכניס נימה ביקורתית-מתקדמת לעמודי העתון, אלא שרובינשטיין אינו חבר המערכת, והוא מגביל את עצמו לפירסום מאמרים מקריים.

כתב אחר שאינו מזוהה עם אנשי בן-גוריון — פרס הוא דווקא כתבו הצבאי של העתון, זאב שיף. הוא גם אינו אנטי-אשכול — ועל הישג פוטו זה מברך שר הבטחון לא מעט. כי אילו הופקדה גם עמדה זו בידי שונאיו, היה אשכול סופג מהלומות בשטח שהוא עתה גריש לו ביותר.

אפשר אף לקרוא מדי פעם מאמרים המשבחים את אשכול. אלה מגיעים מכתבי העתון בירושלים — יגאל עילם, ובעיקר אלי אייל. מכיון שאייל הינו גם יודד האישי של מרים אשכול, מאז למדו שניהם באוניברסיטה, הוא השתלב במהרה בתוך הרשת הענפה שאירגנה אשתו של ראש-הממשלה, כדי להחזיר לעתונות את הידיעות המביאות תועלת למאבקו. אלא שכוחו של אייל נטרל במידה רבה עלידי המערכת בתל-אביב, בה שולטים האנטי-אשכוליסטים. ידיעות שהועברו בטלפרינטר מן המשרד בירושלים ונקלטו במערכת בתל-אביב, אבדו איכשהו לפני הגיען לשולחננו של עורך-הלילה, ובצורה זו לא ראו אור. עתה נמצא אייל בסיוור בארצות-הברית, וקיימים סיכויים כי שוקן יחליט להשאירו שם ככתב הארץ. בני-יורק ינטרל אייל בצורה יעילה הרבה יותר.

תקחתם הסמוייה של אנשים כמו רובינשטיין, שיף ואייל תלוייה באיש מספר שניים במערכת: סגן העורך ד"ר ולטר גרוס, החותם את מאמריו בכינוי "פולס". הם רואים בו מעין ראש המחנה הניטראליסטי במערכת, מאמינים שאם רק יטיל ברצינות את כוחו על כף המאזניים, יוכל לבלום בצורה ניכרת את השפעתם של שחייצר וחבורתו. זוהי אשלייה, שכן גרוס הוא, בראש וראשונה, איש נאמן של גרשום שוקן. וגם שחייצר, טבת וחבריהם הם, בראש וראשונה, אנשי הנאמנים של גרשום שוקן.

★ ★ ★

## "אתה בעצמך בן-גוריון!"

**כשיא פרשת לבון,** כאשר הארץ ניהל מערכה חסרת-תקדים של לוחמה פסיכולוגית נגד תומכי לבון, ניסה ד"ר ישראל בר לפענח את התעלומה הנפשית. בר, שכיהן אז כפרשן הצבאי של הארץ, אמר לגרשום שוקן: "אתה אוהר את בן-גוריון, כי אתה בעצמך בן-גוריון קטן. אתה שליטי-יחיד בעתון, ואתה מקיף את עצמך בחבורה של צעירים הרוקדים לפי חלילך."

זהו ניתוח מעניין — אך הוא פשטני מדי מכדי לחדור לשרש הבעייה. גרשום שוקן לא היה מניח להציג צעירים שלו ללחום את מלחמתם של ההציג צעירים של בן-גוריון, לולא נבע הדבר מהשקפתו היסודית.

מהי השקפה זו?

אפשר לסכמה במשפט אחד: גרשום שוקן הוא האדם היחיד בישראל המנהל מדיניות מעמדית בורגנית ברורה ועיקבית.

גוסטאב (גרשום) שוקן, שנולד בגרמניה לפני 53 שנה, הוא בנו של אחד העשירים המופי לגים ביהדות גרמניה. אחרי שלמד כלכלה בגרמניה ובלונדון, עלה לארץ בגיל 21. כשהיה בן 25 קיבל מאביו את הארץ במתנה. פרטים ביוגרפיים אלה חשובים להבנת האיש. הוא מזוהה ומזדהה מילדות עם מעמד בעלי-ההון. ומכיון שלמד כלכלה, הוא רואה בשטח זה את מומהותו האישית. עד לשנים האחרונות, לא היה לבורגנות הישראלית בטחון עצמי. בימי המנדט, כאשר ההסתדרות וההגנה עמדו בראש המאבקים של היישוב המאורגן, והאידיאולוגיה הסוציאליסטית שלטה בכל מערכותיו, הצטיינו בעלי-ההון בביטול עצמי. כסתר לבם האמינו הסוחרים ואנשי-הבורסה כי הם נופלים — מבחינה אנושית ולאומית — מאיש-הקיבוץ. עושרם גרם להם למצפון רע.

גישה זו היתה טבועה עמוק בדמם של ראשי המחנה ה"אורחני". אפילו מפלגה מעמדית מובהקת, כמו הציונים הכלליים, שלא התייחסה ברצינות לשום בעייה זולת ההגנה על האינטרסים של בעלי-ההון, ניסתה להתכחש לאופייה המעמדי. עצם שמה העיד על רצונה הנואש להתחמק מזיהוי מעמדי. הוא הרין לגבי כל אנשי הימין ביישוב, ולאחר-מכן במדינה, עד היום.

גוסטאב שוקן הוא, אולי, האדם היחיד שלא נדבק מעולם בגישה זו. אם מפני שנולד עשיר, אם מפני שמעולם לא מצא קשר נפשי עם המציאות הנפשית של היישוב — הוא פיתח כבר בגיל צעיר גישה מעמדית מובהקת, מן הסוג המקובל בחוגי הבורגנות הגבוהה בגרמניה ובצרפת.

גישה זו היא המנחה אותו מאז ועד היום.

★ ★ ★

## סכין נגב תנועת-הזרי

**א תמיר** הביאה גישה זו את שוקן לתמיכה בקו של בן-גוריון. להיפך — היו ימים כאשר הביאה אותו לקיצוניות הפוכה.

היה זה בימי המאבק נגד הבריטים, באמצע שנות הארבעים. שוקן הצעיר הצליח, באותה הימים, לבסס סופית את שלטונו המוחלט בהארץ. לא היתה זאת מלאכה קלה, כי בשנים הראשונות לבעלותו על העתון התייחס הצעת החתיק בזלזול-מה אל בן-העשירים שהפך לבוס שלהם בזכות אביו.

(המסך בעמוד 24)



אלקנה גלי

שופר



נפתלי לבוא

תועמלן

ברעיון הפילוג של מפא"י, נטל שחייצר על עצמו תפקיד דומה לגבי משה דיין, כאשר הודיע זה האחרון כי אינו מוכן להצטרף לרשימה נפרדת של דוד בן-גוריון. אלא ש-שחייצר עשה זאת בכישרון — ובברוטאליות — שעלו הרבה על אלה שגילה טבת כלפי ידידו שלו.

הוא כתב, תחת הכותרת החלטתו של משה דיין:

"הצניבור שופט באופן שונה סרבן מלחמה וחילל העורך מיחידות לפני קרב. על אהת כמה וכמה נשפט בחומרה מפקד בכיר המודיע יום לפני ההתמודדות עם האויב, שאינו מוכן להסתכן בתוצאותיה, ועל כן מסתלק הביתה... הגינוי של מפקד בכיר, המסרב להסתכן בהתמודדות לאחר שהשתתף בהכנת המערכה, הוא הנהיך ביותר, שכן הוא חייב כלפי פיקודו ועמיתיו נאמנות מיוחדת. שהיא חלק מצידוד המקצועי. משהתפרק ממנה, מוטל בספק לא רק שערקומתו המוסרי, כי אם גם כושרו המקצועי. מן הראוי שמר דיין יהרהר בדברים אלה."

הפקרת חברי-למיעוט, ההירי שחייצר, יוצרת "ספק לטח ארוך באשר ליציבות עמדותיו ונאמנותו לדרך ולשותפים."

אלא שדיין אינו פרס, והוא לא רץ להסביר לשחייצר כי טעה, או להבטיח כי ישוב כמו שיה רכה לעדו של בן-גוריון. עם פירסום מאמרו של שחייצר, באה לקיצה השותפות הארוכה בין הרמטכ"ל לשעבר לבין הארץ. לפחות זמנית.

★ ★ ★

## האשלייה הניטראליסטית

**א כל חבר** במערכת הארץ הוא בנגוריוניסט מושבע, ולא כל טיפת דיו שם היא טיפה מדמו של לוי אשכול. אפשר גם לקרוא מאמרים ניטראליים מאת ד"ר אמנון